

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева, Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, научна област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (история на българската литература от Освобождението до Първата световна война и история на българската литературна критика),

член на Научното жури по конкурс за заемане на академичната длъжност

ДОЦЕНТ

в професионално направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература), Филологически факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски“, обявен в ДВ, брой 52 от 2 юли 2019 г. (стр. 57) с единствен кандидат гл. ас. д-р Бойка Кирилова Илиева-Пензова

1. Данни за конкурса.

В обявения конкурс за един Доцент от Катедрата по литература във Филологически факултет при ЮЗУ документи са подадени само от един кандидат, гл. ас. д-р Бойка Илиева-Пензова, преподавател в същата катедра. Всички необходими документи съгласно Закона за академичните степени и длъжности и в съответствие с минималните национални изисквания са в наличност. Нарушения не са извършени.

2. Данни за кандидата.

В периода 2002-2006 г. Бойка Илиева е хоноруван асистент по Антична и Западноевропейска литература в Катедра по литература при Филологическия факултет на ЮЗУ, а от 2006 г. до днес заема последователно академичните длъжности редовен асистент (2006-2007), главен асистент (2007-2019) в Катедра по литература. През 2005 г. придобива научната и образователната степен доктор след защита на дисертационен труд, свързан с рецепцията на италианската литература в България през епохата на Възраждането, който излиза в книжно тяло със заглавие „Италия в културата на Българското възраждане. Преводи и литературни влияния“ (Благоевград: УИ, 2012). За периода от почти две десетилетия името на Бойка Илиева се утвърждава в академичните среди като вещ, задълбочен изследовател на българската рецепция на италианската литература през различни времена от националния художествено-естетически развой; на „женското писане“, на разнообразието от женски почерци и конструирането на женския канон, проблематизирането на неговата (не)слученост; като компетентен литературен археолог и архивист, идентифициращ авторството на текстове и преводи. С други думи, Бойка Илиева си е извоювала територия в научното поле, с която най-вече се съотнася името ѝ на професионален литератор. Съвсем очаквано посочените 17 рецензии и цитирания на нейни трудове са свързани с изброените проблемни ядра, които тя е отвоювала в изследователските среди. Голяма част от изброените 37 статии и студии (някои от тях в съавторство) са върху рецептивните хоризонти, дискуссионните зони, типологичните връзки, компаративистичните литературни и критически сюжети, инспирирани от диалога между българската и

италианската култура, както и върху мястото на жените писателки в българската и италианската литература. В тази посока са издирени, идентифицирани, интерпретирани заглавия, имена, процеси в твърде широк спектър – от етапни и върхови явления в родната и чуждите литератури до такива от „покрайнините на канона“. Често пъти интересите на авторката надхвърлят тясната литературоведска експертност и се отнасят към актуални въпроси от полето на социологията, антропологията, културологията. Обект на нейните занимания са творби и авторски персони като П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. П. Славейков, Конст. Величков, Кирил Христов, Конст. Мутафов, Матилде Серао, Паоло Мантегаца, Грация Деледа и много още.

Бойка Илиева е автор на над 10 рецензии и отзиви в български и чужди издания. Очевиден е оценъчно-аналитичният рефлекс на авторката през годините, като прави впечатление, че един от фокусите на нейните интереси е развоят на българистиката в чужбина.

Много важен дял от академичните занимания на гл. ас. Бойка Илиева е активното ѝ участие в национални и международни проекти, както и такива в рамките на ЮЗУ, но и в редакционния екип на академичното списание „Езиков свят“, издавано от Филологическия факултет на ЮЗУ, едно от най-важните издания за проблемите на езика, литературата и хуманитаристиката у нас. Също така Бойка Илиева е съставител на сборника „Бих я държал под ключ, докато не престане да пише“ (2015), на учебното помагало за студенти „Западноевропейска литература. Естетически текстове и програми – Час 1“ (2017), участник през последните пет години в над петнадесет научни форума предимно в чужбина. Изкареният курс в школата „Леонардо да Винчи“ в Сиена, както и дълготърпеливата и упорита работа върху историята на италианската и българската литература, с архивни фондохранилища я превръща в един от уважаваните представители на българската компаративистика. Публикационната и експертната дейност на кандидатката отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност ДОЦЕНТ, при това кандидатурата ѝ е обсъдена и одобрена на катедрен съвет. Предложеният списък на публикацииите, участията в проекти, научни форуми, редакционни колегии, авторитетни научни национални и международни членства свидетелства за последователност в академичното поприще.

3. Описание на научните трудове.

Кандидатът е представил един хабилитационен труд и над четиридесет статии, студии, отзиви, посветени на многоаспектното проследяване на италианското влияние в българската литература и култура. Всички те са свързани с проблематиката на конкурса, публикувани в различни академични и специализирани периодични издания у нас и в чужбина. Всички те проблематизират ключови имена, заглавия, явления, процеси в историята на италианската и българската литература, както и някои по-маргинални, загърбвани или недовидени прояви, персоналии, преводи, научнопопулярни възгледи и най-вече съпоставителни прочити между преводни италиански творби и произведения на български автори.

4. Научни приноси. Забележки.

„Италия“ е не само трайна и вълнуваща тема в изследователските интереси на Бойка Илиева, „Италия“ е и текст, роден от възторга, преклонението, фасцинацията на „окото и ума“ на българина от страната на Данте и Петрарка, на Лаура и Беатриче, на любовта, красотата и мъдростта.

След като е дискутирала и анализирала рецепцията на италианската литература през епохата на Възраждането („Италия в културата на Българското възрождане. Преводи и литературни влияния“, 2012), авторката продължава изследователския процес и по-нататък във времето. Стремешът ѝ е да проследи мястото на италианската литература и култура в следосвободенските духовни стремежи на българите („Вдъхновението Италия. Литературни контексти 1878-1918“, 2019).

Още уводните бележки заедно с корицата разгръщат любопитен, почти необговарян в литературоведската ни наука сюжет. Историята на обезглавената римска девойка Беатриче Ченчи вълнува българския възрожденски читател чрез преведения роман на Франческо Гуераци „Беатриче Ченчи“, но Бойка Илиева открива българска следа и в полето на изобразителното изкуство. Портретът на девойката, направен преди екзекуцията ѝ от Гуидо Рени, провокира редица представители на европейското изкуство. Сред тях е и българският художник Димитър Добрович, завършил Художествената академия „Св. Лука“ в Рим, който прави копие на добилата популярност картина и го представя на изложбата си в София. И Конст. Величков, от своя страна, пребивавайки във вечния град, остава покорен от „нежната, почти ангелска хубост“ (с. 7) на девойката, през която прозира „трагичният ѝ роман“ (с. 7). Българският писател и художник също ще направи свое копие на прочутата картина. Трите варианта, всеки със собствения си авторски почерк, ни гледат от корицата на „Вдъхновението Италия“.

Обръщам внимание на това първо попадение на изследването, тъй като то е показателно за по-нататъчното изложение, наситено с множество новооткрити или пренаредени факти, с интригуващо композирани истории, с продуктивни изследователски сюжети.

Целите на труда са коректно формулирани спрямо проучвателните нагласи и формирания се през годините издирвачески научен профил на авторката. Бойка Илиева подобаващо се е справила с внушителния корпус от факти и документи. *В активно изследователско обръщение са въввлечени разнородни текстове – художествени творби, периодични издания, преводи, архивни единици, пощенски картички, епистоларни споделяния, мемоарни слова, христоматии, антологични сборници, които заедно изграждат плътния пълноводен контекст на „българо-италианските литературни връзки“.*

В самото начало искам да подчертая, че Б. Илиева умело и убедително систематизира, каталогизира, типологизира внушителната литературна емпирия, която е издирала и събрала, за сметка на липсващите на отделни места задълбочени интерпретаторски построения.

Първа глава е опит за обзор на следосвобожденските общественно-политически, социокултурни предпоставки, на възприемателските нагласи спрямо ядрото от имена на италианската класика, но и спрямо модни за времето, добили широка европейска популярност автори и произведения. Интересни са наблюденията върху критериите за селекция и механизмите за подбор на репертоара от италиански творчески персони и заглавия. Находчива в тази посока е класификаторската формула за превежданите автори – „класици, нобелисти, фаворити“.

Проблемът за класиката, за образцовостта на определени автори и творби е същностен за всяка една култура. Той е централен за целия комплекс от оценъчни мерки на критическата и преводаческата институция. Въпросите за идеалите, критериите, аршините, с които се определя един творец като класик и една творба като шедьовър няма как да не вълнуват новоконституиращата се следосвобожденска култура. Нашите преводачи, сред които и бъдещи класици, са наясно, че българският духовен развой болезнено се нуждае от ценностно обособяване на художествено най-значимото в световната литература, в хуманистичната традиция. Мнозина от тях са строители на младата българска държава, респективно на нейната култура. Репертоарът от класически творби, сюжети, мотиви е крайно необходим за тепърва легитимиращата се национална литература с нейната физиономичност, но и съизмеримост с европейската.

Отново ще подчертая инвентивността на предложената класификация на „категиите“ преведени автори от Италия – класици (Данте, Петрарка, Бокачо, Ариосто, Торквато Тасо, Джакомо Леопарди и др.), нобелисти (Джозуе Кардучи, Грация Деледа), фаворити (Габриеле Д'Анунцио, Ада Негри, Едмондо де Амичис, Матилде Серао). Разбира се, въпросната таксономия е пряко съотнесена с нуждите на една модернизираща се и еманципираща се култура, както и с новоутвърждаващия се образователен литературен канон. Също така с рецептивните нагласи и все още утилитарните естетически хоризонти на читателската аудитория. Така или иначе издания като „Художник“, „Художествена култура“, „Съвременна илюстрация“ и др. балансират между каноничността и антинормативността, между традиционното и авангардното, между ерудитското и популярното. Те успяват да приближат шедьоврите на световното изкуство до българските ценители и така да култивират художествено-естетическите им вкусове и предпочитания.

Подобаващо внимание в първата част е отделено на сложната рецепция на ренесансовия писател Бокачо, съответно на предпазливостта на българските преводачи по отношение на неговото представяне в пълнота. За целта Б. Илиева внимателно реконструира целия социокултурен контекст от първите следосвобожденски десетилетия. Между 1890 г., когато започват спорадично да се появяват преводи на някои от новелите на „Декамерон“ в периодиката, до 1908 г., когато за първи път ренесансовата книга е издадена на български език в пълния си обем, минават почти две десетилетия. Време на бавно, но последователно „вкарване“ на италианския шедьовър в пълноценно естетическо обращение. Също така време на постепенно узряване и еманципиране на българската култура спрямо патриархалните стереотипи и дидактично-педагогическите конвенции.

Знаем, че критиката е естетическото самосъзнание на една литература, тя е свръхотговорна интелектуална дейност, етап от налагането на творбата, на нейния смисъл и стойност. Преводаческата и критико-оценъчната позиция спрямо „Декамерон“ са показателни за трудната, но и все по-уверена модернизация на българската културна общественост.

Класиците са предимно в хрестоматиите, те стават задължителни, но не и предпочитани за българската публика, която предпочита по-леки и достъпни четива. По-другояче стоят нещата с нобелистите Джозуе Кардучи и Грация Деледа. Съвсем навременно авторката представя кратък портретиращ щрих за първия италиански нобелист, като са маркирани и всички отзиви, рецензии, преводи, „литературни силуети“, публикувани в тогавашната периодика. Сред преводачите на текстове на политически ангажирания писател или автори на проблемно-профилиращи етюди, посветени на неговата фигура, се открояват П. К. Яворов, Сим. Радев. Може би не е пропуснато нито едно издание, нито едно име, нито една публикация, популяризиращи италианския нобелов лауреат. И в тази посока искам да подчертая, че първата част на „Вдъхновението Италия“ е изградена *в най-добрите традиции на позитивистично-реконструктивистките историографски изследвания.*

В „графата фаворити“ попадат автори като Ада Негри и Габриеле Д. Анунцио. Колкото и да са противоположни като естетически търсения и социални позиции, и двамата се радват на широк читателски интерес. Б. Илиева типологически успоредява профилите на двамата, извеждайки основните характеристики на почерците им.

След извършената веща археологическа работа изследвачката не само изважда на повърхността потулени или загърбвани факти, но и конструира актуална „картография“ на литературното поле в годините от Освобождението до Първата световна война през призмата на рецептивните нагласи (читателски,

критикооценъчни, образователни, социокултурни) спрямо италианската по-висока или по-масова художественост.

Сред задълбочените ескизи в книгата е „Италианската литература на страниците на българските училищни христоматии“. С право христоматиите са разгледани като представителни сборници от литературни образци, като канонотформиращ инструмент и по отношение на „най-важните писатели на образованите народи“ (с. 41). Трябва да се отбележи, че Б. Илиева подробно изследва структурно-композиционните и съдържателно-тематични особености на 15 христоматии, в 9 от които е застъпена италианската литература. Тя откроява най-богатите откъм текстове и най-добросъвестните като систематизация. Няма съмнение, че христоматиите са първите сериозни провокации българската литература да се огледа и съизмери със световната. Сред приносните моменти в настоящото изследване е опитът за идентификация на някои премълчани самоличности на активните преводачи в съответния период. Приветствам направения текстологично-стихovedски сравнителен анализ на различни преводни варианти. На пръв поглед изводите идват от само себе си, но всъщност зад тях стоят скрупулъозни проучвания на жизнетворческия път на нашите писатели и преводачи, на поетиката на тяхното наследство, на естетическите им предпочитания и т. н., и т. н.

Интересна гледна точка за осмислянето на рецепцията на италианската литература у нас представлява очеркът „Женските гласове в преводната италианска литература“. Женското писане като характерология на почерците, поетиките, езиковите превъплъщения и т. н. е тема, вълнуваща Б. Илиева през годините. И ето че направеният разрез на рецепцията на преводната италианска литература през женските гласове изглежда колкото нестандартно, толкова и убедително. Смятам тази част на работата за изключително инвентивна и своевременна дори на равнището на чисто информативния пласт.

След сериозен позитивистичен преглед на периодиката от разглеждания период авторката констатира, че на най-голямо читателско внимание се радват Ада Негри и Матилде Серао. Тук ми се ще да вметна, че голяма част от изследването на Б. Илиева има и научнопопуляризаторски характер – много от страниците информират за живота и творческите посоки на италианските писателки, маркират сюжетите на редица от произведенията им, правят изводи в посока на идейно-тематичните доминанти.

Научнопопуляризаторски функции има и частта „Ролята на жената в социалния проект на Паоло Мантегаца“. Б. Илиева неслучайно се насочва към аналитичен коментар на възгледите за мястото на жената в обществото на италианския психолог и антрополог, тъй като те влизат в активен публичен оборот в българското културно поле от онова време. Очаквано е през първите

десетилетия на XX в. призивите му за равнопоставяне на двата пола да добият популярност. Б. Илиева коментира от социологическа гледна точка постановките на италианеца и тяхната почва у нас. Би било добре да се анализира тяхната продуктивност спрямо художественото визионерство на българските писатели. Струва ми се например твърде силна връзката между Г.-Стаматовата повествователна концепция за брака в модерния социум като стопанско-икономически сценарий, като паричен трансфер и обобщенията на Мантегаца, че жената рядко е нравствена и щастлива в брака.

Средищна и най-увлекателна част в настоящото изследване е „Вдъхновението Италия в българската литература“. Срещата с Италия бележи завинаги не само психобиографично българските писатели, но и техните художествено-философски нагласи и почерци. Става дума за стожери на следосвобожденския литературен канон – Ив. Вазов, Конст. Величков, П. П. Славейков, К. Христов.

Имайки предвид съществуващите немалко изследвания на Вазовата стихосбирка „Италия“, Б. Илиева уточнява „списъка“ от италиански поети, провокирали интереса, предизвикали възхищението или пряко повлияли на Вазовата интерпретация на Италия и „италианското“. Сравнявайки някои Вазови произведения с италианските оригинали, най-вече на Стекети, авторката установява твърде голямата прилика между тях. Съвсем уместно е обговорен и сюжетът с апострофите на П. П. Славейков в „На Острова на блажените“ спрямо Вазовите поетически опити на италианска тема. Твърдението на Славейков е безпощадно – поетът е превеждал, а не е създавал оригинални произведения в тази стихосбирка.

Бдителни спрямо кражбите в литературата, спрямо „литературната плутовщина“, по израза на Б. Пенев, модерните естети не премълчават подобни факти и открито ги дискредитират. Показателно е, че при следващите издания на „Италия“ Вазов изключва някои от творбите, за които е набеден, че е „откраднал“. С други думи, под натиска на опонентите, народният поет се е самоцензурирал, макар и твърде добре да е съзнавал, че влиянието не е само следване на един образец, че то може да е плод на дълбоко емоционално-психологическо родство и концептуално сходство; че творецът сам избира *влиянието*, към което да се насочи.

Тук е мястото да се постави важният проблем за *влиянието*, свързан с темата на коментираната книга. Едно от основните понятия на традиционната компаративистика – *влияние* – според Св. Игов напоследък се преосмисля, като приемащата страна започва да се разбира като „активна“, а не като „пасивна“. С други думи, възприемащият се превръща в активен смислотворчески фактор, а не обратно (Велкова-Гайдаржиева. Световите на литературата. Разговори със

Светлозар Игов. В. Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методий“, 2017, с. 117). Така че Вазовата „Италия“ е една от най-художествено-естетически издържаните рефлексии на българската култура спрямо страната на „великата и необятна творческа мисъл“ (с. 90).

Относно драмата „Винченцо и Анжелина“, писана от Величков преди да замине да живее в Италия, Б. Илиева вклинява в изложението твърде показателен за облика на българската литература коментар на Ив. Шишманов, който мотивира избора на италианска обстановка за сцена на любовната драма така: „Само тая земя може да роди такава идеално любовна двойка, защото само под небето и при луната на тоя земски рай могат се шушна такива сладки думици“ (с. 98).

Тук би било добре много по-задълбочено да се разгърне проблемът за липсата на пълнокръвни любовни сцени в българската художественост, респективно за приноса и значението на италианската литература в това отношение. Не само Ив. Шишманов, но и д-р К. Кръстев и Б. Пенев забелязват, че българският писател не е майстор на любовните сцени. От позициите на европейската си литературно-философска подготвеност те дори обясняват причините за този факт. А те са свързани с народопсихологическите черти и темпераментни нагласи, с дълбоки ментални и поведенчески предразположения. Критици от европейска величина, но и вещи познавачи на етно-психологическите специфики на българите, те поставят важни въпроси, свързани с липсата на художествено-естетически усет за любовните думи, на „култивиран“ език, чрез който да се изразява и изповядва любовното. Това са въпроси с фундаментално значение за модерната ни литература и естетика, които е важно да бъдат коментирани.

Задълбочени аналитични страници в очерка за „Конст.-Величковата Италия“ са отделени на мащабния културноисторически, изкуствоведски, европоцентричен проект „Писма от Рим“. Въпреки установения компилативен характер авторката акцентира върху смелото новаторско начинание, което „цели да запълни културни дефицити в следосвобожденската ни действителност“, „да впише българина в европейското културно поле, да разгърне полезрението му отвъд собствената му национална участ“ (с. 100-101). Различните пластове на творбата обаче – културноерудитски, изкуствоведски, философско-есеистичен, дневниково-епистоларен, фактологично-информативен, интимно-изповеден – представляват праг пред рецептивните нагласи на следосвобожденския читател. Тази интелектуална книга на високата българска култура трудно се вписва в съществуващата дотогава традиция на писмовните и пътеписните четива. Мисля, че трудната жанрова идентификация, полифункционалността на тази освен всичко друго – високоестетска книга –

заслужава по-обстойно аналитично вдълбочаване в конструиращите я различни езиково-семантични и културно-философски равнища.

Някакъв особен културопораждащ, „*римоцентричен*“ заряд бележи отношението на българския европеист Пенчо Славейков към Италия. Не само знакова, а духовно-концептуална е цитираната картичка до Боян Пенев от 23 февр. 1912 г.: „Разбира се, че Berlin е за виждане. Но за Подуене има винаги време. Рим е точката на зрение, от където трябва да тръгне да се гледа. За Berlin и Подуене – няма защо да се мърдаме от София... Рим е велика школа за око и ума. Ела тук по-напред, па тогаз върви по дяволите“ (с. 108). Италия (Рим) е така необходимата за нашите модерни интелектуалци височинно-дълбочинна, надвременна point of view.

Един от безспорните приноси на „Вдъхновението Италия“ е, че създава плътна биографично-фактологична контекстуализация на жизнетворческия път на българските класици; че озвучава чрез автентичните гласове на техните съвременници социокултурния пейзаж на тогавашното литературно поле и духовен живот.

Сред най-контекстуално пълнокръвните в психобиографичен, житейско-творчески, интимно-любовен, художествено-естетически план са страниците, посветени на К. Христов и Италия, която за поета е „и вдъхновяващ образ, и естетически образец“ (с. 117). Авторката очертава биографично-творческата траектория на обещаващия поет хедонист, белязана от „ботуша в топли води, под древно слънце и безсмъртни легенди“ (с. 120).

Тръгвайки от първата стихосбирка на К. Христов „Песни и въздишки“ (1896), писана преди, по време на престоя и след завръщането му от Триест, напълно резонно изследователката проследява българската рецепция на тази първа по рода си, предизвикваща културен шок, но и будеща удивление и възторг книга в средите на бавно, но последователно разкрепостяващото се следосвобожденско общество. Това е книга на непоколебимата персоналистична заявеност, на издигнатия самоуверен глас на свободния – физиологически и емоционално – еманципиран субект, дал изява на „най-съкровени мисли и увлечения“, на „любовни наслади и вакхическо опиянение“ (с. 126). Без свян, без страх от одумки, смело, нахъсано, устремено.

Във „Вдъхновението Италия“ Б. Илиева смислотворчески подбира и пренарежда житейско-биографически и художествено-критически факти, които в своята цялостна организация започват да функционират като увлекателно четиво. Подразделът „Неапол“ от частта за К. Христов наподобява например епистоларен роман между пробиващия на литературната сцена поет и неговия ментор, критикът д-р К. Кръстев, превърнал се в институция. Тук не само е

свършена пунктуална работа с архивите, но отделните документи са смислово композирани така, че да породят конструирането на множество литературноисторически, обществено-културни, интелегентско-персоналистични сюжети, които авторката не навсякъде е успяла да изгради, тъй като се е поддала на властта на издирвачески-информативния пласт.

Подробното представяне на писмовното наследство на д-р К. Кръстев с адресат К. Христов е прекрасна възможност върху основата на сериозен анализ и интерпретация и на художествените, и на епистоларните, и на оценъчните текстове – да се съгради сюжет от типа *Поетът и Критикът*. Многобройните амбициозни настоявания на ценителя, почти всекидневните упътвания и съвети, добронамерената фамилиарност, веселите закачки, но и съвсем целенасочената, концептуално обмислената визискателност спрямо младия творец имат една посока: „Екзотичният колорит на морския град и необузданите южняшки страсти трябва да запалят неспокойната натура на Кирил Христов и да го вдъхновят за нова стихосбирка с изпепеляваща чувственост, която да помете свенливите любовни опити на предшествениците му и да отвори нов хоризонт за българската поезия“ (с. 130).

Кореспонденцията на титулования литератор, насочена към К. Христов, може да бъде прочетена като *своеобразен конспект на естетическите принципи на модерния индивидуализъм*. Кръстев се интересува от дълбоко субективното, от психологически неудържимото, а не от повърхностната веселост и безгрижност. Затова освен настоятелен, често пъти е и назидателен.

Д-р Кръстев е от критиците, които чертаят нови пътища, изпреварват развоя на самата художествена литература, предвиждат, пророчестват. Той е „херолд на новото време“ и именно в тази посока е необходимо да се движат разсъжденията в ескиза, посветен на „връзката“ между Поета и Критика. Той винаги е настоявал за психологическа адекватност между вътрешните преживявания и действията, между словата и делата на художествените персонажи. Модерният естет се дразни от всичко фалшиво, повърхностно и елементарно ефектно. Възпитаник на немската систематичност и философска обосновааност, критикът отхвърля „декламациите“, „многоглаголстванията“. Затова той ще бъде повече от поощрителен спрямо интимните волности, спрямо любовните авантюри на младия човек: „Пратих ти тая заран 25 л., колкото да имаш за тютюн и за бира и за ... любов!“ (с. 134).

От самото начало на кариерата си Кръстев е модерно (модернистично) мислещ критик. В обещаващия К. Христов той търси автентичността на лирическия глас, пресъздаващ любовните протуберанси, потайните гънки на човешкото сърце. Неслучайно се впуснах в тези пространни размишления. Те са

породени от текста на Б. Илиева, който е пълен със започнати, но невинаги довършени литературноисторически разкази и критически сюжети.

Страниците, обговарящи втората К.-Христова стихосбирка „Трепети“, силно повлияна от средиземноморските страсти, също въвличат гласовете на авторитетни български и чужди ценители. Заслужава особено внимание решението на Б. Илиева аналитично да коментира реакцията на д-р Кръстев след „реализирането на грижливо подготвения литературен проект“ – рецензията за книгата в сп. „Мисъл“. Д-р К. Кръстев е критик в движение, както се изразява Св. Игов, той не само синхронно оценява и йерархизира художествените наличности, но и проследява процесуалното развитие на творческите светове, завръща се към коментирани вече автори, подлага ги на различни херменевтични разрези и контекстуализации. Ето защо, „инвестирал“ усилия и надежди в таланта на К. Христов, той ще отсъди за стихосбирката му с присъщата си менторска грижовност, но и с обективна строгост. Приветствайки новата чувствителност и жизнерадост в българската поезия, естетическият арбитър няма да скрие опасностите, няма да премълчи заплахите. Прекалената „егоистична“ затвореност и безразличие към големите човешки идеи би лишило творчеството му от възвишен подем на духа, би довело до пресищане.

С други думи, след като е посочил, *белязал* К. Христов като важен субект в модернизиращата се българска литература, Кръстев не само ще провери първоначалните си критически интуиции, но няма да се спре да коригира някои собствени позиции, а също така и ще начертае пътища за бъдещото му развитие. Така, както подобава на един авторитетен ценител и както се полага за един многообещаващ творец.

Главата, проблематизираща творчески оплодяващия, приносен за българската култура диалог на К. Христов с Италия, е най-изследователски плътната и убедителната във „Вдъхновението Италия“.

Сред инвентивно конструиранияте разкази в изследването е този за мястото на определени италиански градове в оптиката на българските интелектуалци. Или, как Рим, Венеция и Неапол присъстват в духовните хоризонти на българската култура. Отиването до „земята на изкуствата безсмъртни“ за представителите на българската интелигенция и през Възраждането, и след Освобождението е сбъдната мечта. Фасцинирани завинаги те остават най-вече от Вечния град, от неговата надвремеовост. На „римското стълпотворение“ от статуи, фонтани, храмове, дворци са посветени К.-Величковите „Писма от Рим“, отделни творби от Вазовата „Италия“, стихотворението „От купола на Св. Петър“ в Рим“ на К. Христов, афористично изразеният възторг на П. П. Славейков „Не е мъртво умрялото в Рим!“

Тази оригинална като изследователско хрумване част предполага задълбочен културно-семиотичен анализ на спецификата на градските пространства, а оттам и литературно-семиотични наблюдения върху това как отделните български творци, според особеностите на почерка, според естетическите предразположения, според моментните психобиографически нагласи възприемат и осмислят италианските перли. Изобщо да се видят емблематичните италиански градове като образотворчески, като културнопораждащи в света на българските духовни идеи.

Изложението в третата част на „Вдъхновението Италия“ – „Интерпретации и съпоставки“ съответства на надслова. То е опит за новаторски тълкувания на редица български и италиански творби от различни епохи в съпоставителен дух.

Ново знание разгръща вторият фрагмент в последната част - „Мутафов и Фереро“. Става дума за представители съответно на българската и италианската интелигенция и по-точно за влиянието на възгледите на Фереро за „третия пол“ или „неомъжената жена“ върху българската социологическа, културологична, антропологическа мисъл. Това са изключително любопитни, провокативни и актуални и от днешна гледна точка наблюдения върху психологията на неомъжената жена и феномена на безбрачието. Биологико-природните асоциации, съотнасящи неомъжените жени, т.е. третия пол, с пчелите работници, чиито „чувствени органи са атрофирани“, звучат повече от радикално за българската следосвобожденска социокултурна среда. Един от последователните адепти на възгледите на Фереро у нас е Конст. Мутафов, който с оглед на конкретни обществено-политически съображения ревизира отделни места от постановките на италианския автор.

Заклучителните обобщения във „Вдъхновението Италия“ са в позитивистичен дух в най-добрия смисъл на думата: въпреки усилията на редица автори и преводачи, следосвобожденската ни култура прави видими и конвертируеми преди всичко представителите на реалистичния тип изкуство. Модернистичните експерименти и провокации не се радват на голям интерес. И все пак, *Италия за следосвобожденската ни култура играе безспорно творчески импулсираща, естетически модернизиреща, духовно обновяваща роля. Тя възхищава, но и еманципира; разкрепостява, но и култивира. Тя е радост за „окото и ума“, но тя е тема и текст. Тя е другата, високата, класически зрялата гледна точка, така необходима за българската литература, за да се огледа, съизмери и самопознае.*

Когато прочетох заглавието „Вдъхновението Италия“, си помислих: това е тема необятна, многоаспектна, изискваща широки архивистки и ерудитски познания, силен компаративистичен рефлекс и един може би много пристрастен

изследователски поглед. Б. Илиева е успяла по впечатляващ начин археологически да разкрие емпиричната материя, инвентаризаторски да я организира, систематизаторски да я подреди и увлекателно да я разкаже.

„Вдъхновението Италия“ е необходимият трамплин за отскок в дълбоките интерпретативни води на модерната компаративистика.

5. Преподавателска работа.

От 2002 г. до настоящия момент Бойка Илиева упражнява преподавателска работа като член на Катедра по литература. Освен че води лекционни курсове и семинарни занятия по *Антична литература, Западноевропейска литература, Западноевропейският роман през XVIII –XIX век, Съвременна западноевропейска проза*, тя е ръководител на научни проекти с участието на докторанти и студенти, организатор на уъркшоп със студенти и преподаватели, ръководител и рецензент на дипломни работи.

6. Заключение.

Напълно убедено предлагам на Научното жури да присъди на гл. ас. д-р Бойка Кирилова Илиева-Пензова академичната длъжност ДОЦЕНТ по професионално направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература).

22 октомври 2019 г.

проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева

REVIEW

by Prof. Antoniya Velkova-Gaydardzhieva, Phd, Veliko Tarnovo University "St. Cyril and St. Methodius", area of higher education 2. Humanities, area of professional specialization 2.1. Philology (History of Bulgarian literature from Liberation Day to World War I and History of Bulgarian literary criticism),

member of the jury for granting the academic position

Associate Professor

in the area of professional specialization 2.1. Philology (European, American, African, Asian and Australian Literature - Western European Literature), Faculty of Modern Languages, South-West University "Neofit Rilski", announced in SG, issue. 52/02. 06. 2019 (p. 57) with sole candidate Boika Kirilova Ilieva-Penzova, PhD

For almost two decades, Boika Ilieva has been established in the academic circles as a competent, a thorough researcher of the Bulgarian reception of Italian literature at different times from the national artistic and aesthetic development. She is established as of the 'women's writing', the diversity of women's writing style and the construction of the women's canon, the problematization of its (non)occurrence; as a competent literary archaeologist and archivist identifying authorship of texts and translations.

After discussing and analyzing the reception of Italian literature during the Renaissance ("Italy in the Culture of the Bulgarian Revival. Translations and Literary Influences", 2012), the author continues the research process. Her aim is to "trace" the place of Italian literature and culture in the post-liberation spiritual aspirations of Bulgarians ("The Inspiration Italy. Literary Contexts 1878-1918", 2019).

The goals of the work are correctly formulated according to the research attitudes and the researcher's scholarly profile that has been formed over the years. Boika Ilieva adequately managed with an empirical corpus of facts and documents. Various texts are involved in the research - works of art, periodicals, translations, archival units, postcards, epistolary shares, memoirs, textbooks, anthological collections, which together form the complete context of the "Bulgarian-Italian literary relations".

I would like to emphasize that B. Ilieva skillfully and convincingly systematize and categorizes the impressive literary knowledge, which she has searched and collected, at the expense of the lack of in-depth interpretative constructions in some places.

The first part of The Inspiration Italy is built on the best traditions of positivist-reconstructive historiographic research.

The central and most fascinating part of this study is "Italy's Inspiration in Bulgarian Literature". The meeting with Italy marks forever the Bulgarian writers in not only psychobiographical way, but it also marks their artistic and philosophical attitudes and writing style. These are the posters of the post-liberation literary canon - Ivan Vazov, Const. Velichkov, P. P. Slaveikov, K. Hristov.

One of the indisputable contributions of *The Inspiration Italy* is that it creates a close biographical and factual contextualization of the life and development of the Bulgarian classics. This work voiced by the authentic voices of their contemporaries the socio-cultural landscape of the literary field and spiritual life of that time. B. Ilieva creatively selects and rearranges life-biographical and artistic-critical facts that, in their overall organization, begin to function as a fascinating read.

The most convincing chapter in *"The Inspiration Italy* is the one that discusses K. Hristov's dialogue with Italy.

The exposition in the third part of *The Inspiration Italy - Interpretations and Comparisons*, corresponds to the title. It is an attempt for innovative interpretations of a number of Bulgarian and

When I read the title *"The Inspiration Italy"*, I thought that this is a topic of vast, multifaceted, requiring broad knowledge, a strong comparative reflex and perhaps a very addictive research perspective. B. Ilieva was able to uncover the empirical topic in an impressive way, organize it, systematically arrange it, and tell it fascinatingly.

"The Inspiration Italy" is the necessary "spring-board" for a rebound into the deep interpretive waters of the modern comparative science.

October 22, 2019

Prof. Antoniya Velkova-Gaydardzhieva, Phd